

ISSN 1392-1681

POLITIKOS MOKSLAI KAUNO VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETE – PAIEŠKŲ IR SPRENDIMŲ DEŠIMTMETIS

EGIDIJUS VAREIKIS

1. Bendra VDU ir jo politikos mokslų charakteristika

Kalbant apie politikos mokslus Kauno Vytauto Didžiojo universitete (VDU), vertėtų pradėti nuo priminimo, kad 1999 metais buvo paminėtas ne tik politikos mokslų Lietuvoje dešimtmetis, bet ir dešimtmetis nuo paties VDU atkūrimo.

Išties Vytauto Didžiojo Universitetas laikytinas pirmąją tikrai nepriklausomos Lietuvos aukštąją mokyklą. Būtent Kaune – laikinojoje sostinėje – 1922 m. vasario 13 d. Ministrų kabinetas nutarė atidaryti Lietuvos universitetą. Universitetas iškilmingai atidarytas vasario 16 d. Jame tarp šešių tuomet veikusių fakultetų nebuvo tokio, kuris tiesiogiai sietųsi su politikos mokslais, nors, tiesą kalbant, patys politikos mokslai dar nebuvo tapę „tikrais“ mokslais.

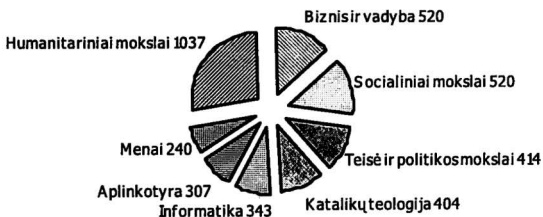
Egidijus Vareikis - gamtos mokslų daktaras, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Politologijos katedros vedėjas.

© Egidijus Vareikis, 2000

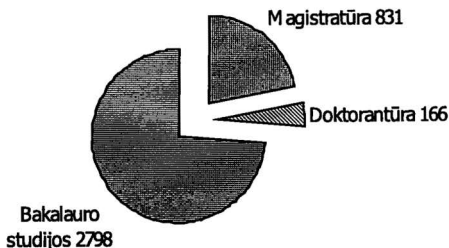
Straipsnis įteiktas redakcijai 2000 m. vasario 25 d.

Straipsnis parengtas pagal VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto ir Lietuvos politologų asociacijos metinėje konferencijoje *Politikos mokslai Lietuvoje: retrospektyva ir perspektyvos* (1999 m. lapkričio 26 d.) skaitytą pranešimą.

1989 m. balandžio 28 d. paskelbtas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo aktas, ir jau rugsėjo 1-ją pradėdami pirmieji mokslo metai atkurto universiteto Ekonomikos, Humanitarinių ir Tikslųjų mokslų fakultetuose. Atkurto universiteto diplomai per 10 metų įteikti 2089 bakalaurams, 740 magistrų, 60 mokslo daktarų. 1999 m. universitete bakalauro studijose buvo 2798 studentai, magistro – 831, doktorantūrose – 166.

Bakalaurai studijuoja pagal 23, magistrantai – pagal 34 programas. Studentų pasiskirstymas atskiruose fakultetuose pateiktas šiame grafike:

Universitetas palaiko ryšius su keliasdešimt Šiaurės Amerikos ir Vakarų Europos universitetų. Specialios pasikeitimo studentais ir dėstytojais programos sudarytos su Bergeno universitetu Norvegijoje, Roskildės – Danijoje, Götėborgo, Linköpingo, Växjö Švedijoje, Greifswaldo, Hohenheimo, Zittau/Gorlitz – Vokietijoje, Poitiers, Du Maine, Pierre et Marie Curie–Prancūzijoje, Parmos ir Bokoni – Italijoje, Alabamos, Fordhamo, Creightono, Lojolos, Seton Halo –JAV, Kansai Gaidai ir Tarptautiniu krikščioniškuoju – Japonijoje bei Latvijos universitetu. 1997 m. universitete atsirado Baltų studijų programa užsienio studentams.

Universiteto atkūrėjai, viena vertus, galėjo skųstis, jog atkuria universitetą iš esmės tuščioje vietoje, tačiau, kita vertus, galėjo tikėtis, kad naujasis universitetas, neturintis jokio sovietinio paveldo, veikiai taps jų svajonių aukštosios mokyklos įsikūnijimu. Nenuostabu, kad pirmasis dešimtmetis ir tapo savojo veido paieškos dešimtmečiu, o savos vietos jame ieškojo ne viena šiuolaikinio mokslo disciplina.

Politikos mokslai pradžioje nebuvo visiškai savarankiški, nors pirmieji politologai imti rengti nuo pat universiteto atkūrimo. Pirmasis politologo diplomą įteiktas jau 1994 metais. Politologijos katedra pradžioje veikusi kartu su sociologijos katedra, 1997 m. tapo savarankiška katedra Socialinių mokslų fakultete.

Oficialiai Tarptautinės teisės ir politikos mokslų instituto struktūra buvo patvirtinta 1997 m. spalio mėn. VDU Senato posėdyje. Tarptautinės teisės ir politikos mokslų institutas (TTPMI) įkurtas 1998 vasario mėn.; įsteigtas Sociopolitinės analizės centras. 1998 m. birželį iš Socialinių mokslų fakulteto į Institutą buvo įtrauktos Politologijos ir Teisės katedros. Nauja – Žurnalistikos – katedra buvo įkurta 1998 m. spalio mėn., o Valstybės institucijų administravimo katedra – 1999 m. Metų pabaigoje Tarptautinės teisės ir politikos mokslų institute buvo jau 4 katedros ir Sociopolitinės analizės centras.

Pirmuoju Instituto direktoriumi (1998 vasaris – 1998 gruodis) buvo VDU prorektorius, prof., habil.dr. Egidijus Aleksandravičius. Nuo 1998 gruodžio mėn. TTPMI direktorius — prof. Algimantas Prazauskas.¹

2. Politologija ir jos padėtis universitete

Politikos mokslai visose pokomunistinėse šalyse susiduria su gerai žinoma sovietinio paveldo problema. Visur reikia atsakyti į

klausimą, ar sovietinė politologija buvo mokslinė disciplina, ar šioje srityje dirbė žmonės gali ir turi tapti politologais galiausiai kur rasti dėstytojų disciplinoms, kurios sovietiniais laikais laikytos nemokslinės ar net draustos.

Būta įvairių pasiūlymų, netruko emocijų, bet vienokios ar kitokios priimtinos išeitys rastos.

Skirtingai nuo kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų, VDU niekad neturėjo jokio marksizmo–leninizmo „mokslo“ padalinio. Viena vertus, universitetui nereikėjo imtis jokios marksizmo reorganizacijos, ką darė ir ne visada lengvai, kiti universitetai. Kita vertus, VDU neturėjo jokios dėstytojų bazės, tad jai teko suburti personalą. Pridurtina, kad univeristeto strategai nenorėjo ir iki šiol nenori, kad politologija būtų kiek nors pastebimiau veikiama buvusių marksizmo dėstytojų. Taigi užsibrėžtų tikslų siekti nebuvo lengva. Galbūt todėl politologija VDU ir negimė kartu su pačiu universitetu.

3. Politologijos dėstytojų grupė formuota trimis būdais.

Vienas – tai specialistai iš Vakarų šalių. Galimybės šioje srityje nebuvo blogos, nes universitetas turėjo nemažai entuziastingų rėmėjų, sutikusių dėstyti net ir už nedidelį atlyginimą. Universitetui pavyko užmegzti gerus bendradarbiavimo ryšius su Skandinavijos ir JAV universitetais. Dėstymą lengvino ir tai, kad studentams jokios problemos nesudarė anglų kalba – ji VDU yra privaloma. Suprantama, tokia priemonė negalėjo būti amžina, o juk ir entuziastų šaltinis – senkantis.

Antras – politologijos disciplinų dėstymo ėmėsi žmonės, nors ir neturintys specializuotų diplomų, bet įgiję gerą praktinio darbo patirtį pirmaisiais valstybės nepriklausomybės metais. Kaip specialistai jie pasirodė kvalifikuoti, kaip dėstytojai – autoritetingi, tačiau formalių mokslinių laipsnių nebuvimas buvo ir tebėra kliūtis jų tolesnei pedagoginei karjerai.

Trečia – anksčiau Lietuvoje dirbančių politologų talka, politologų, kurių patirtis nebuvo specialiai „prisodrinta“ marksizmo.

Tęsiant pokalbį apie dėstytojų kontingentą, verta pabrėžti, kad universitetas turi ambicingų planų artimiausiais metais visą lietuviškąjį dėstytojų kontingentą suformuoti iš žmonių, gavusių daktaro laipsnius po nepriklausomybės atstatymo.

1 lentelė. Politologijos katedros studentų ir magistrantų skaičius 1998/99 m. m.

Pagrindinės studijos

I kursas	104
II kursas	56
III kursas	12
IV kursas	17

Magistro studijos

I kursas	9
II kursas	7

Kaip matyti – priėmimas į politologijos studijas kasmet didėja. Reikia pastebėti, kad į magistro studijas politologai labai nesiveržia. Gavę bakalauro diplomus jie neretai toliau studijuoti vyksta į užsienį, renkasi kitų disciplinų magistro studijas, ypač populiari tarp jų – teisė. Viena vertus, tai rodo aukštą ir ganėtinai universalų politologų parengimą. Universitetas ar koks nors jo padalinys nėra pelno siekianti organizacija, tad gali džiaugtis paleisdama savąjį kokybės „produktą“ tačiau, kita vertus, tapti „grynaisiais“ politologais neatrodo esant labai perspektyvu.

Trumpai apžvelgiant kitus TTPMI padalinius, galima pastebėti, kad bakalauro kvalifikacinis laipsnis įgyjamas taip pat Valstybės institucijų administravimo programose, o magistro – dar ir žurnalistikos bei teisės. Teisės magistrantūros studijose yra 3 programos: tarptautinė, administracinė ir komercinė. Valstybės institucijų administravimo programoje 1999 metais studijavo 160 studentų, žurnalistikoje – 22, administracinėje teisėje – 47, komercinėje teisėje – 68, tarptautinėje teisėje – 61 studentas.

TTPMI pasirodė labai patrauklus fakultetas. 1999 metais į vieną studijų vietą jame pretendavo vidutiniškai 6,95 kandidato (VDU vidurkis – 4,65). Populiariesnis buvo tik Biznio ir vadybos fakultetas (9,76). Pagal pažangumo rodiklius — politologijos studentai yra vieni geriausiai besimokančių universitete (vidurkis viršija 8 balus). Politologijos katedros dėstytojų, magistrantų ir studentų darbui yra skirta kompiu-

terių klasė, turinti šešias darbo vietas, įrengta kompiuterių Intel Pentium bazėje. Katedros kompiuteriai yra sujungti į lokalinį tinklą ir turi išėjimą į INTERNET, yra aprūpinti visa reikalinga programine įranga. Politologijos katedra turi pašto (pop3) bei ftp serverį.

4. Politologijos studijų programų apžvalga

VDU politologijos bakalauro studijų programa skirta politikos mokslų specialistams parengti. Politologijos bakalauro studijų programa strategiškai svarbi Lietuvos valstybės ir bendruomenės raidai, šaliai įsijungiant į pasaulinę tautų bendriją, dalyvaujant Europos integracijos procese. Ji harmoningai įsilieja į europietiškos orientacijos akademikų, politikų bei valdininkų rengimo strategijos tikslų įgyvendinimą. Panašioms programoms teikiamas rimtas prioritetas Vakarų Europos bei visose Vidurio Europos šalyse.

Politologijos bakalauro studijų tikslas, aiškiai išsakytas universiteto strateginiuose planuose, rengti kvalifikuotus politologus tiriamajam akademiniam darbui, įvairioms vyriausybinėms ir visuomeninėms organizacijoms bei institucijoms; suteikti politologijos teorinių, metodinių žinių ir praktinių metodikos įgūdžių; išmokyti nagrinėti politines, socialines, ekonomines, etines ir teisines problemas, kurios yra reikšmingos valstybės politikoje; ugdyti kritišką mąstymą, būtiną, planuojant, įgyvendinant ir vertinant politinius įvykius, valstybes politiką, politines programas ir projektus; ugdyti tiriamojo darbo įgūdžius, reikalingus mokslininkams ir valstybės bei privačių institucijų tarnautojams.

Politologijos bakalauro studijų programa turi formuoti sugebėjimus, leidžiančius suvokti politines realijas, jų kitimo dėsningumus, taikyti politologijos metodus realioje praktinėje situacijoje; modeliuoti valstybės institucijų administravimą, sugebėti lanksčiai įgyvendinti teorinius modelius. Programos dalykai apima tiek teorines studijas, tiek realiai vykstančių politinių procesų pažinimą, jų teisinį bei ekonominį interpretavimą.

Įgijus politologijos bakalauro kvalifikaciją, galima dirbti akademinėse tyrimo istaigose; vyriausybės bei vietinės valdžios institucijose, rengiančiose ir realizuojančiuose plataus spektro politiką; tarptautinėse organizacijose bei asociacijose, kurių veikla orientuota į Lietuvą bei

Lietuvos integraciją į Vakarų Europos struktūras; Lietuvos valstybės struktūrose – ambasadose, prekybos, kultūros ir kitose atstovybėse, veikiančiose užsienio šalyse; privačiose organizacijose eiti pareigas, susijusias su administravimo funkcijomis.

VDU politologijos bakalauro programa pradėta formuoti sociologijos programų bazėje, intensyviai remiant JAV ir Skandinavijos mokslininkams. Programa patvirtinta 1994 m., tačiau nuo to laiko tobulinama, daugiausiai plečiant pasirenkamų dalykų spektrą ir praktinio pasirengimo galimybes. 1995 m. sukurta ir gretutinė (sertifikatinė) politologijos programa. Magistrinė Lyginamosios politikos programa patvirtinta 1996 m. (pirmoji magistrų laida parengta 1998 m.) bendrai su Bergeno universiteto politologais.

2 lentelė. Politologijos bakalauro specialybės privalomų dalykų studijų planas.

Pirmieji-antrieji studijų metai

1. Politologijos įvadas
2. Sociologijos įvadas
3. Politikos analizė
4. Socialinė psichologija
5. Politinės filosofijos įvadas
6. Lietuvos politinė sistema ir politikos tradicija
7. Tarptautinių santykių įvadas
8. Ekonomikos įvadas

Tretieji-ketvirtieji studijų metai

Privalomieji dalykai

9. Lyginamosios politikos įvadas
10. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas
11. Kokybiniai politinės erdvės tyrimai
12. Kiekybiniai politinės erdvės tyrimai
13. Vakarų Europos institucijos
14. Politinė sociologija

Pasirenkamieji dalykai

15–23. Lietuvos dabartinės politinės problemos

Bendruomenės organizavimas

Valstybės teisės įvadas

Buv. Sov. Sąjungos ir V. Europos šalių politika

Gerovės valstybės teorija ir istorija

Savivaldos politika ES valstybėse ir Lietuvoje

Konstitucijų interpretacija

Tarptautinė politinė ekonomija

Regioninė ir nacionalinė politika

Mažų ir vidutinių valstybių politika

Skandinavijos politika

Žmogaus teisės

Lietuvos naujausiųjų laikų diplomatijos istorija

Dabartinė politinė filosofija

Modernizacijos procesai Vidurio Europoje

3 lentelė. Politologijos magistro studijų planas.

Privalomieji dalykai

1. Tyrimo metodai politiniuose moksluose

2. Lyginamoji demokratinių sistemų analizė

3. Apklausos metodikos

4. Pokomunistinių visuomenių valdžios ir politikos problemos

5. Vakarų Europos politinės sistemos

6. Europos integracija

7. Dabartinės Lietuvos valdžios ir politikos problemos

Pasirenkamieji dalykai

1. Diplomatinės istorija

2. Šiuolaikinės politinės teorijos ir metodologijos problemos

3. Gerovės valstybė: istorinė raida ir pokyčiai

4. Etnosas ir politika

5. Tarptautinės politikos, organizacijos ir teisės problemos. JT

6. Nevyriausybinų organizacijų teorija ir praktika

7. Partijų organizacija

8. Tautiniai sąjūdžiai Vidurio ir Rytų Europoje

9. Politinių ir socialinių teorijų raida Lietuvoje
10. Pasaulis ir Lietuva XX a. Geopolitinės ir civilizacijos raidos tendencijos
11. Europos Sąjungos teisė

I–III semestrai

Mokslo ir projektavimo darbai:

IV semestras

Magistro tezių rengimas ir gynimas

5. Moksliniai tyrimai

Politologijos moksliniai tyrimai VDU atliekami Sociopolitinės analizės centre. Tai TTPMI padalinys, užsiimantis tiriamąja veikla. SPAC nėra tiesiogiai susijęs su pedagoginiu darbu. Mokslinį personalą sudaro penki darbuotojai.

Svarbiausia Centro misija yra mokslinė visuomenės būklės diagnostika, joje vykstančių procesų analizė, politikos ir valdymo alternatyvų nagrinėjimas ir rezultatų pateikimas visuomenei. Centro nuomone, taip galima patenkinti įvairius tokiems tyrimais suinteresuotų subjektų poreikius, o kartu ir apskritai skatinti susidomėjimą analitiniu požiūriu į aktualias problemas. Analizė – tai reflektывaus, savo prielaidas įsisaūmoninančio mąstymo įvardinimas, todėl bešališkai atitrauktai vertinti yra labai sunku, o kartais ir neįmanoma praktinėje politikoje tiesiogiai dalyvaujantiems asmenims, kuriuos riboja ir laiko, ir informacijos resursai. Centras siekia ideologiškai neužterštos, kiekybiniais metodais ir socialinių bei politinių mokslų koncepcijomis ir metodais pagrįstos analizės.

Centras visų pirma orientuojasi į tarpdisciplininius tyrimus, telkdamas įvairių specializacijų mokslininkų jėgas ir skatindamas individualius, kelių mokslų metodais grįstus tyrinėjimus. Vykdomi nacionalinio, regioninio ir lokalinio lygmens tyrimai, atsižvelgiant į specifines kiekvieno jų problemas. Tyrimams pasitelkiami ir užsienio mokslininkai. Centras kaupia informaciją apie aktualias sociopolitines problemas, stengdamasis viešai pateikti savo darbo rezultatus.

Centras organizuoja įvairias programines ir užsakomasias sociologines apklausas, organizuoja seminarus ir konferencijas pa-

grindinių tyrimų programų temomis, leidžia tęstinių leidinių seriją. Centro partneriai yra kiti panašūs universitetiniai centrai, valdžios įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, žiniasklaida bei privatūs asmenys.

6. Pasiekimai ir problemos

Apžvelgiant Politikos mokslo dešimtmetį Lietuvoje iš VDU pozicijų, negalima nuneigti pasiekimų politikos mokslų kūrimo srityje. Susidomėjimas politikos mokslais, jų populiarumas tarp jaunimo ir tapimas prestižiniu leidžia tvirtinti, kad šios srities imtasi ne veltui.

Daugėja diplomuotų politologų, tačiau neišvengiamai ima ryškėti esamos ir būsimos problemos.

Lietuvoje iki šiol nėra iki galo suprasta, kas yra politologija. Kaip rodo apklausos, studijuojantys šią discipliną retai kada įsivaizduoja save panašiais į skandinaviško ar amerikietiško tipo mokslininkus, stebinčius demokratijos raidą, partijų preferencijas, rinkimines kampanijas ar darančius kitus grynai politologinius dalykus. Kur kas dažniau politologijos studijos matomos kaip tam tikras minimalus išsilavinimas darbui valstybės tarnyboje ar tramplinas tolesnėms studijoms.

Politologijos mokslo svarba nėra suprasta Lietuvoje ir kaip valstybės poreikis. Tokie politologiniai dalykai kaip informacijos analizė daugeliui sprendimus priimančių institucijų dar yra arba brangus malonumas, arba visai nereikalingas dalykas. Analizė rodo, kad politologų paslaugų ne itin reikia nei politinėms partijoms, nei interesų grupėms. Politologas neretai suvokiamas kaip konkrečios politikos, o ne mokslo apie politiką „gamintojas“.

Politologija Lietuvoje neturi ir savo metodologinio braižo. Formaliai atmetusi sovietinius politikos mokslus, šiuolaikinė politologija vis dar turi nemažai buvusių sovietinių politikos mokslų įtakos, noriai vartoja sovietiniam mokslui būdingas sąvokas. Kita vertus, Vakarų politikos mokslai, atėję daugiausiai iš Skandinavijos ir JAV, ganėtinai neuosekliai ir fragmentiškai veikė politologų mąstymo būdą ir naudojamus metodus. Apibendrintai galima teigti, kad savita Lietuvos politologų mokykla dar nesukurta.

Kauno Vytauto Didžiojo universitete Lietuvos politologijos „vei-

do” paieškos dar nesibaigusios. Aišku, kad norėtūsi išvysti jį kuo greičiau, tačiau be eksperimentų, bandymų ir reformų laukiamo rezultato tikrai nebus.

PASTABA

¹ 2000–jų pradžioje Tarptautinės teisės ir politikos mokslų institutas buvo reorganizuotas į atskirą Teisės institutą, performavus teisės katedrą, ir pakeitus pavadinimą į Politikos mokslų ir diplomatijos institutą.